

Social- och hälsovårdsutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2018

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2018 (B 11/2019 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för utlåtande till grundlagsutskottet. Tidsfrist: 30.9.2019.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, Riksdagens justitieombudsmans kansli.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Social- och hälsovårdsutskottet anser att justitieombudsmannens berättelse är ett värdefullt inlägg som lyfter fram den praktiska tillämpningen av social- och hälsovårdslagstiftningen och brister i lagstiftningen. För att berättelsen ska få genomslag är det av stor vikt att den ges största möjliga publicitet också bland dem som utför det praktiska arbetet inom sektorn.

Justitieombudsmannens tillsyn riktar sig till avsevärd del till socialvården, hälso- och sjukvården och socialförsäkringen, som alla hör till utskottets ansvarsområde. Under 2018 hänförde sig cirka 40 procent av åtgärderna till myndigheter inom dessa områden. Berättelsens avsnitt 3.4 visar hur betydelsefullt justitieombudsmannens arbete är. Avsnittet redogör för hur rättigheterna för personer med funktionsnedsättning tillgodoses. I denna beskrivning utgår berättelsen bland annat från klagomålsavgöranden, bedömningen av lagstiftningsprojekt och arbetet med att främja och övervaka att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning iakttas.

Självbestämmanderätten inom social- och hälsovårdstjänsterna

En av justitieombudsmannens centrala uppgifter är att granska hur självbestämmanderätten tillgodoses inom bland annat tjänsterna för personer med nedsatt funktionsförmåga, barnskyddet, mentalvårdstjänsterna och äldreomsorgen. Justitieombudsmannen har i olika sammanhang fäst

Utlåtande ShUU 3/2019 rd

uppmärksamhet vid brister i lagstiftningen särskilt när det gäller inskränkning av självbestämmanderätten. I den praktiska verksamheten inom socialvården och hälso- och sjukvården beror det i hög grad på de tillgängliga personalresurserna hur väl klientens och patientens rättigheter tillgodoses. Det är därför viktigt att justitieombudsmannen i sin övervakning fäster uppmärksamhet också vid huruvida en verksamhet har den personalstyrka som behövs.

Enligt berättelsen vidtar exempelvis barnskyddet inskränkande åtgärder i strid med barnskyddslagen, det vill säga i situationer och på ett sätt som lagen inte tillåter. I berättelsen konstateras det att gränsdragningen mellan å ena sidan normala och godtagbara gränser i fostrande syfte och å andra sidan kränkning av barnets grundläggande fri- och rättigheter har suddats ut. Gränser som sätts upp i ett fostrande syfte kränker inte barnets grundläggande och mänskliga rättigheter. I stället är det fråga om att ordna barnets dagliga vård och omsorg och stödja barnets uppväxt och utveckling.

Utskottet konstaterar att barnskyddslagen har ändrats genom en lag som träder i kraft den 1 januari 2020. Till lagen fogades bestämmelser om barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd (4 a §) och preciserades förutsättningarna för bruk av begränsning genom nya bestämmelser i 11 kap. (RP 237/2018 rd — ShUB 42/2018 rd). I samband med ändringarna godkände riksdagen ett uttalande där den förutsatte att rätten till balanserad utveckling och välfärd i fråga om barn som är placerade i vård utom hemmet samt användningen av begränsningar enligt barnskyddslagen utvärderas och förtydligas som ett led i beredningen av lagstiftning om klienters och patienters självbestämmanderätt. Utskottet ser det som viktigt att beredningen av lagstiftning om självbestämmanderätten fortsätter.

Utveckling av tillsynen över Folkpensionsanstalten

Skötseln av det grundläggande utkomststödet överfördes från kommunerna till Folkpensionsanstalten vid ingången av 2017. Överföringen har påtagligt ökat antalet klagomål till justitieombudsmannens kansli. År 2018 kom 428 klagomål in. Till följd av Folkpensionsanstaltens grundlagsfästa ställning utövar varken regionförvaltningsverken eller Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården någon tillsyn över Folkpensionsanstalten. Justitieombudsmannens föregående berättelse (B 16/2018 rd) noterade att justitieombudsmannens tillsynsobjekt bör vara de primära tillsynsmyndigheterna. I sitt betänkande om berättelsen underströk grundlagsutskottet vikten av att myndighetstillsynen är ordnad på behörigt sätt (GrUB 3/2018 rd).

Social- och hälsovårdsutskottet har i samband med Folkpensionsanstaltens fullmäktiges berättelse ansett det motiverat att utreda tillsynen över och styrningen av FPA samt FPA:s ställning och interna befogenhetsfördelning. Social- och hälsovårdsutskottet har också, i likhet med revisionsutskottet, sett det som motiverat att tillsätta en parlamentarisk arbetsgrupp för att utreda behovet av att se över lagen om Folkpensionsanstalten (ShUB 3/2018 rd). Utskottet konstaterar i det här sammanhanget att Folkpensionsanstaltens fullmäktige, efter att en expertgrupp lämnat en rapport i frågan, har föreslagit att det tillsätts en parlamentarisk arbetsgrupp (B 9/2019 rd).

Utlåtande ShUU 3/2019 rd

Tillgång till Kanta.fi-tjänsten

Berättelsen tar upp en patients eller dennes lagliga företrädares tillgång till uppgifter i tjänsten Mina Kanta-sidor (s. 236). En vårdnadshavare kan i nuläget uträtta ärenden i Mina Kanta-sidor i stället för hans eller hennes barn, om barnet är under 10 år. I fråga om barn över 10 år kan vårdnadshavaren bara läsa uppgifter som sparats innan barnet fyllde 10 år.

Enligt webbtjänsten Kanta.fi blir det möjligt för vårdnadshavare att i Mina Kanta-sidor uträtta ärenden som gäller barn över 10, när de behövliga ändringarna har gjorts i Kanta-tjänsterna och hälso- och sjukvårdens datasystem. Det konstateras att ändringarna gäller respekten för minderårigas självbestämmanderätt och möjlighet att förhindra att vård- och behandlingsrelaterade uppgifter i Mina Kanta-sidor görs tillgängliga för vårdnadshavarna. Utskottet ser det som angeläget att vårdnadshavarna ges större möjligheter att använda Mina Kanta-sidor när datasystemen utvecklas.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att grundlagsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 4.10.2019

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Anu Vehviläinen cent
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Pekka Aittakumpu cent
medlem Kim Berg sd
medlem Noora Koponen gröna
medlem Aki Lindén sd
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Minna Reijonen saf
medlem Hanna Sarkkinen vänst
medlem Juhana Vartiainen saml
medlem Heidi Viljanen sd.

Sekreterare var

utskottsråd Harri Sintonen.